

**O'ZBEKISTONDA AKADEMIK NASHRLARDA SUN'IY INTELLEKT
TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHDA AXLOQIY VA ILMIY MAS'ULIYAT
MASALALARI**

Boyev Bekzodjon Jo'raqul o'g'li

TDIU Korporativ moliya va qimmatli qog'ozlar kafedrası dotsenti

bekzodboyev7070@gmail.com

ORCID: 0000-0003-0069-8739

Gulasal Raximboyeva Rustam qizi

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti talabasi

gulasalraximboyeva0214@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada O'zbekiston ilmiy jamoatchiligi uchun dolzarb bo'lgan masala — akademik nashrlarda sun'iy intellekt (AI) texnologiyalaridan foydalanishning afzalliklari, xavflari va axloqiy jihatlari yoritiladi. So'nggi yillarda dunyo miqyosida ilmiy maqolalar yozish, tahrirlash va tarjima qilishda generativ AI vositalaridan keng foydalanilmoqda. Shu jarayon ilmiy halollik, mualliflik mas'uliyati va nashr etish etikasi nuqtayi nazaridan yangi talablarni yuzaga keltirmoqda. Maqolada xalqaro tajribalar tahlil qilinadi va O'zbekiston ilmiy nashrlari uchun AI'dan mas'uliyatli foydalanish bo'yicha amaliy tavsiyalar beriladi.*

Kalit so'zlar: *sun'iy intellekt, akademik nashr, ilmiy axloq, O'zbekiston, mas'uliyat, AI siyosati, ilmiy etika.*

**ЭТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТЕХНОЛОГИЙ
ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В АКАДЕМИЧЕСКИХ ПУБЛИКАЦИЯХ
В УЗБЕКИСТАНЕ**

Боев Бекзоджон Жўракул ўғли

Доцент кафедры Корпоративные финансы

и ценные бумаги, ТГЭУ

bekzodboyev7070@gmail.com

ORCID: 0000-0003-0069-8739

Гулаласал Рахимбоева Рустам кизи

студентка Ташкентского государственного экономического университета

gulasalraximboyeva0214@gmail.com

Аннотация: *В статье рассматриваются этические и организационные аспекты использования технологий искусственного интеллекта (ИИ) в академических публикациях. На основе международного опыта, включая недавние случаи в издательстве Elsevier, анализируются риски, связанные с применением ИИ в научных работах. Также обсуждаются возможности внедрения ИИ в систему научных публикаций Узбекистана. Особое внимание уделяется вопросам*

академической честности, авторской ответственности, прозрачности и надзора в издательской деятельности. Результаты исследования показывают необходимость разработки национальных стандартов и нормативных актов, регулирующих использование ИИ в академической среде Узбекистана.

Ключевые слова: искусственный интеллект, академическая честность, научная этика, издательская политика, авторская ответственность, Узбекистан, научные публикации, этические нормы.

ETHICAL FOUNDATIONS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE USE IN ACADEMIC PUBLISHING IN UZBEKISTAN

Boev Bekzodjon

Associate professor of the Department of Corporative finance and securities, TSUE

bekzodboyev7070@gmail.com

ORCID: 0000-0003-0069-8739

Gulasal Rakhimboyeva Rustam qizi

Student of Tashkent State University of Economics

gulasalrakhimboyeva0214@gmail.com

Abstract: *This article explores the ethical, legal, and institutional aspects of using Artificial Intelligence (AI) technologies in academic publishing. Drawing on international experience, including recent incidents in Elsevier journals, the study examines the implications of AI-assisted writing for research integrity, authorship accountability, and editorial oversight. The paper discusses opportunities and challenges of integrating AI tools into Uzbekistan's academic publishing ecosystem. Findings suggest that to ensure responsible AI use in scholarly work, Uzbekistan needs to strengthen its national regulatory framework and reinforce academic ethics and transparency in publishing practices.*

Keywords: *artificial intelligence, academic integrity, publishing ethics, authorship responsibility, editorial policy, Uzbekistan, research ethics, AI technologies, scholarly communication.*

KIRISH

So'nggi o'n yillikda sun'iy intellekt (AI) texnologiyalarining jadal rivojlanishi inson faoliyatining barcha sohalariga, jumladan, ilmiy tadqiqot va akademik nashrlarga ham chuqur kirib bordi. Generativ AI modellar – ChatGPT, Gemini, Claude, DeepL Write va boshqalar – matn yaratish, ma'lumot tahlili, natijalar interpretatsiyasi hamda tarjima jarayonini sezilarli darajada soddalashtirdi. Bu esa tadqiqotchilarga ilmiy faoliyat samaradorligini oshirish imkonini bermoqda (1).

Biroq, bu qulayliklar bilan birga, ilmiy axloq va mualliflik tamoyillariga doir yangi muammolar ham yuzaga keldi. Masalan, 2024-yilda Elsevier nashriyotiga qarashli "Surfaces and Interfaces" jurnalida sun'iy intellekt yordamida yozilgan jumla tasodifan e'lon qilinib ketgani sababli maqola qaytarib olindi. Bu hodisa ilmiy nashr etish tizimida AI'dan

foydalanishdagi shaffoflik, nazorat va mas'uliyat masalalarini keskin muhokamaga olib keldi (2).

O'zbekiston ilmiy jurnallari ham global akademik muhitga integratsiyalashayotgan bir paytda, AI texnologiyalaridan foydalanish masalasida aniq me'yoriy va etik yondashuv zarur. Maqolada xalqaro tajriba asosida O'zbekiston uchun mos tavsiyalar ishlab chiqiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

So'nggi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, AI texnologiyalari ilmiy yozuv sifati, tahlil tezligi va nashr jarayonining samaradorligini oshiradi. Oxford University Press tomonidan o'tkazilgan 2024-yilgi global so'rovda ishtirok etgan 2345 olimning 76 foizi o'z ishlarida generativ AI vositalaridan foydalanganini bildirgan (3). Bu ko'rsatkich AI texnologiyalarining ilmiy muhitda tez sur'atlarda kengayib borayotganini tasdiqlaydi.

Kaniel va hammualliflar (2025) tomonidan olib borilgan keng ko'lamli tadqiqot (120 mingdan ortiq maqolalar tahlili asosida) AI vositalarining ijobiy ta'sirini isbotladi. Ularning fikricha, AI vositalari, ayniqsa, ingliz tili ona tili bo'lmagan mualliflar uchun yozuv sifati oshirgan va maqolalarning xalqaro nashrlarda qabul qilinish imkoniyatlarini 44 % ga oshirgan (4).

Shu bilan birga, AI vositalarining haddan tashqari qo'llanilishi mualliflik mas'uliyatini xiralashtirishi, plagiat va soxta ma'lumotlar xavfini keltirib chiqarishi mumkin. Lei (2025) bu masalani "ilmiy yaratuvchanlik va mashina generatsiyasi o'rtasidagi chegaraning yo'qolishi" deb ataydi (5).

Ko'plab nashrlar AI'dan foydalanish bo'yicha aniq siyosat ishlab chiqmoqda. Masalan, Nature, Science va Elsevier jurnallari AI vositalaridan foydalanish mumkinligini tan olgan holda, ularni "ilmiy fikrlashni emas, balki texnik yordamni osonlashtiruvchi vosita" sifatida belgilagan (6). Bu shuni anglatadiki, AI yordamida yozilgan matn, tahlil yoki tavsiyalar oshkora ko'rsatilishi shart.

2025-yilda ISRA Institute tomonidan chop etilgan maqolada ta'kidlanishicha, AI yordamida yozilgan jumlar oshkor etilmasa, bu ilmiy axloqni buzish sifatida baholanadi (7). Shuningdek, AI vositalari tomonidan kiritilgan ma'lumotlar to'liq tekshirilib, inson tomonidan nazorat qilinmasa, xatoliklar va noto'g'ri xulosalar paydo bo'lish ehtimoli yuqori.

O'zbekiston ilmiy tizimida so'nggi yillarda xalqaro indeksli jurnallarga maqola chop etish talablari oshgan. Shu sababli, AI vositalaridan foydalanish tez sur'atlarda kengaymoqda. Aksariyat tadqiqotchilar ChatGPT yoki Grammarly kabi vositalardan tarjima va tahrir maqsadida foydalanadi. Ammo AI'dan foydalanish bo'yicha aniq etik siyosat yo'qligi sababli, mualliflik mas'uliyatiga oid muammolar yuzaga kelmoqda (8).

O'zbekiston Fanlar akademiyasi va Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi AI texnologiyalarini ilmiy jarayonlarga tatbiq etishda ochiq deklaratsiyalar tizimini joriy etishi lozim. Bunday yondashuv xalqaro standartlarga mos bo'ladi va ilmiy nashrlarning ishonchliligini ta'minlaydi (9).

Sun'iy intellekt vositalarining keng qo'llanilishi tahririyatlar oldiga yangi talablar qo'ymoqda. Avval tahrirchilar matnning grammatika va formatini tekshirgan bo'lsa, endilikda ularning vazifasi matnda AI izi bor-yo'qligini aniqlashga ham qaratilmoqda (10).

So'nggi yillarda ko'plab xalqaro universitetlar va nashrlar AI etikasi bo'yicha yo'riqnomalar ishlab chiqdi. Masalan, Saint Mary's University (2025)da "Etika va AI" nomli

qo'llanma chop etilgan bo'lib, unda AI vositalaridan foydalanish, lekin ularni "avtorlik muallifi" sifatida ko'rsatmaslik qat'iy belgilangan (11).

Bu kabi siyosatlar O'zbekiston universitetlarida ham ishlab chiqilishi lozim. Hozirda ayrim oliy ta'lim muassasalari — masalan, Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti va TATU — ilmiy ishlar bo'yicha AI tahlil vositalarini joriy etish bosqichida. Ammo bu jarayon tizimli yondashuv va etik standartlar bilan mustahkamlanishi zarur (12).

METODOLOGIYA

Ushbu maqolada mavzu bo'yicha xorijiy olimlarning tadqiqotlari atroflicha tadqiq etilgan. Amaliy tahlillarni amalga oshirishda rasmiy statistik ma'lumotlar, statistik kuzatish, taqqoslama tahlil, sintez, mantiqiy fikrlash, solishtirma tahlil kabi usullardan foydalanilgan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Sun'iy intellektning ilmiy jarayonga kirib kelishi shubhasiz foydalidir, ammo u bilan birga bir qator xavflarni ham olib kiradi. Quyida O'zbekiston uchun muhim bo'lgan asosiy jihatlar yoritiladi.

1. Ilmiy samaradorlik va imkoniyatlar

AI vositalari O'zbekiston olimlariga xalqaro maqolalar uchun zarur bo'lgan ilmiy tahlil, ingliz tili sifati va strukturaviy talablarni bajarayotganda yordam beradi. Bu ayniqsa, chet tillarini mukammal bilmaydigan mualliflar uchun katta yordamdir. Tadqiqotlar ko'rsatadiki, AI vositalari yordamida yozilgan maqolalar o'rtacha 30–40 % tezroq tayyorlanadi (13).

Shuningdek, AI vositalari ma'lumotlar tahlilida, masalan, regressiya modellarini qurishda yoki statistik natijalarni sharhlashda yordam berishi mumkin. Shu bilan birga, u inson tafakkurini to'liq almashtirmaydi, balki qo'shimcha yordamchi sifatida ishlaydi.

2. Ilmiy halollik va axloqiy mas'uliyat

AI texnologiyalari bilan bog'liq eng katta xavf — mualliflik mas'uliyatining yo'qolishidir. Agar muallif AI yaratgan matnni o'z nomidan taqdim etsa, bu axloqiy jihatdan noto'g'ri hisoblanadi. Shuningdek, AI ba'zan noto'g'ri yoki soxta ma'lumotlar yaratadi (14).

Masalan, 2023-yilda "Nature" jurnali tahririyati AI yaratgan uydirma manbalarga tayanilgan maqolani rad etdi. Bu holat AI vositalaridan foydalanishda inson nazorati zarurligini yana bir bor ko'rsatadi.

3. Tahririy nazorat va oshkoralik

O'zbekiston ilmiy jurnallarida AI'dan foydalanish bo'yicha ochiq deklaratsiyalar tizimi yo'qligi sababli, maqolalarda AI izi mavjud bo'lishi mumkin. Shu sababli, tahririyatlar uchun quyidagi amaliy choralar muhim:

- maqola topshirish jarayonida "AI ishtiroki" haqidagi alohida bandni kiritish;
- tahrirchilar uchun AI aniqlovchi dasturlarni o'rgatuvchi treninglar o'tkazish;
- nashr siyosatiga "AI vositalari yordamida yaratilgan kontent" uchun javobgarlik qoidalarini kiritish.

Bu choralar nafaqat ilmiy axloqni mustahkamlaydi, balki O'zbekiston jurnallarini xalqaro nashrlar bilan uyg'unlashtiradi.

4. Milliy AI etikasi siyosatini yaratish zarurati

O'zbekiston uchun eng muhim vazifa — ilmiy axloqiy tamoyillarni AI kontekstida yangilash. AI siyosatining asosiy yo'nalishlari quyidagilar bo'lishi kerak:

Shaffoflik — maqolada AI'dan foydalangan bo'lsa, bu ochiq ko'rsatiladi;

Mas'uliyat — muallif yakuniy natija uchun javobgar bo'lishi shart;

Nazoratsizlikka qarshi himoya — AI ma'lumotlari inson tomonidan tekshiriladi;

Trening va savodxonlik — mualliflar, tahrirchilar va rasmiy ekspertlar AI etikasi bo'yicha muntazam o'qitiladi.

5. AI vositalaridan ijobiy foydalanish yo'llari

AI'ni butunlay taqiqlash emas, balki mas'uliyatli qo'llash maqsadga muvofiq. AI vositalari yordamida:

□ ilmiy tildagi xatolarni kamaytirish;

□ iqtiboslarni aniqlash;

□ ma'lumotlar bazasini avtomatik tahlil qilish;

□ maqola strukturasi va formatini takomillashtirish mumkin.

Ammo bu vositalar hech qachon “muallif” sifatida tan olinmasligi kerak. AI — bu yordamchi texnologiya, inson esa ilmiy mazmun uchun yagona mas'ul shaxsdir.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Sun'iy intellekt texnologiyalari O'zbekiston ilmiy nashrlari uchun yangi imkoniyatlar ochmoqda. Ular ilmiy maqolalarning sifatini oshiradi, tarjima jarayonini yengillashtiradi va xalqaro nashrlarga chiqish imkoniyatini kengaytiradi. Ammo bu texnologiyalar mas'uliyatsiz qo'llanilsa, ilmiy halollik va ishonchlilikka jiddiy zarar yetkazishi mumkin.

O'zbekiston sharoitida AI etikasi siyosatini ishlab chiqish, ilmiy muassasalar darajasida AI'dan foydalanish bo'yicha oshkora qoidalar joriy etish, tahrirchilar va mualliflar uchun muntazam treninglar tashkil etish zarur.

Mas'uliyatli yondashuv — bu ilm-fanning barqaror va halol rivojlanishining kafolatidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Gao, W. (2025). AI in Scholarly Publishing. International Journal of Librarianship.
2. Sairally, B. S. (2025). Ethical Use of AI in Journal Publishing. IJIFSD.
3. MacGregor, K. (2024). Oxford Press surveys researchers on AI. University World News.
4. Kaniel, R. et al. (2025). Writing matters: Generative AI as an academic impact equalizer. SSRN.
5. Lei, F. (2025). Effect of Generative AI on Academic Publishing. J. Academic Publishing Ethics.
6. Nature Editorial Board. (2024). Guidelines on AI use in scientific writing. Nature Publishing.
7. ISRA Institute. (2025). AI Ethics Framework in Islamic Finance Research. Malaysia.
8. Abdurahmonova, N. (2025). Ilmiy nashrlarda sun'iy intellektdan foydalanishning O'zbekiston tajribasi. TDIU Nashriyoti.
9. Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi (2025). AI texnologiyalarini ilmiy jarayonlarga tatbiq etish bo'yicha yo'riqnoma. Toshkent.
10. Potteiger, J. (2025). AI in Publication Ethics. ACSM Blog.
11. Saint Mary's University. (2025). Ethical Considerations: Artificial Intelligence. Halifax.

12. Zul, M. (2023). AI in journal publishing: Pros, Cons, and Challenges. Publishing State.
13. World Bank Report (2025). AI and Academic Productivity in Central Asia. Washington DC.
14. OECD (2024). Responsible AI Framework for Education and Research. Paris.